

κυβε τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῆν ἰδέαν τοῦ μεγίστου καὶ τελειοτάτου ὄντος· ἀλλὰ μοναχὰς τις Γαύκιλλος κατέσρωσε μὲ ὀξύνοσον τὰ ἀσθενῆ μέρη τῆς ἀποδείξεώς του. Ὁ Ἀυσέλμος κατέβαλε τὰς βάσεις τῆς σχολαστικῆς Θεολογίας, ἐνῶ ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὸν τόνον, εἰς αὐτὴν καὶ ἐλήφθησαν δρόμοι ἄλλοι, καὶ αἱ ἰδικαί του ἰδέαι δὲν ἀνεπτύχθησαν παραιτέρω.

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ἩΛΙΚΙΑ ΔΕΥΤΕΡΑ.

Ἀπὸ Ῥοσκελλίνου ἕως Ἀλβέρτου τοῦ μεγάλου.

Διχόνοια τῆς πραγματικῆς δόξης καὶ τῆς Ὀνοματικῆς.

§. 246.

Ῥοσκελλίνος.

Ἰωάννης Ῥοσκελλίνος, κανονικὸς εἰς Κομπιένδιον, προήγαγε πρῶτος μίαν ἐπὶ πολὺ διαρκέσαν διχόνοιαν διὰ τῆς αἰρετικῆς του διαλεκτικῆς, εἰς τὴν ὁποίαν πιθανῶς ἐδίδασκε τριθείαν (καταδικασθεὶς τὸ 1092 εἰς Ἀυγούσαν τῶν Σουεσσώνων) καὶ ἐσεβαίονε περὶ τῶν καθήλου ἰδεῶν, ὅτι εἶναι λέξεις ἢ ὀνόματα. Ἐντεῦθεν ἐξ ἀφορμῆς χωρίου τινος τῆς τοῦ Πορφυρίου εἰς τὴν Ἀριστοτέλους Λογικὴν εἰσαγωγῆς ἐκβῆκεν ἡ ὀνοματικὴ δόξα, μὲ τὴν ὁποίαν ἐμάχετο ἡ τῶν πραγματικῶν φατρία δι' ὅ-

λης ταύτης τῆς ἡλικίας, χωρὶς νὰ δυνηθῶσι νὰ ἀνάξωσι τὴν λογομαχίαν των εἰς τοὺς ἐσχάτους λόγους τῆς τοῦ πράγματος κρίσεως. Οἱ Ὀνοματικοὶ καὶ οἱ Πραγματικοί, οἱ μὲν πλατωνίζοντες, οἱ δὲ Ἀριστοτελίζοντες, ἔδωκαν εἰς τὰ σχολεῖα ὑλὴν πρὸς πολλὰς λογομαχίας καὶ ἔριδας· ἀλλ' εἰς τίποτε δὲν ἐχρησίευσαν εἰ μὴ εἰς μονομερῆ γύμνασιον τῆς διαλεκτικῆς ὀξυνοίας (Ἀυσέλμ. de fide trinitatis c. 2. Joh. Sarisburiensis Metalogicus, II. c. 16. 17.).

§. 247.

Ἄ β α ι λ ἄ ρ δ ο ς.

Ἡ λογομαχία αὕτη προήχθη περαιτέρω ἀπὸ Βιλέλμου ἐκ Καμβυρίτου καὶ Πέτρου Ἀβαιλάρδου. Ὁ Ἀβαιλάρδος ἐπολέμησε καὶ τοὺς δύο καὶ μάλιστα τὸν Βιλέλμου δι' ἀπαγωγικῶν συλλογισμῶν· ἀλλ' ἤξευρε καὶ ἄλλα ὑψηλότερα παρὰ ταύτην τὴν φιλονεικίαν· διότι ὁ ἀνὴρ οὗτος, γεννηθεὶς εἰς Pallais τὸ 1079, καὶ ἐμμελῆ παιδείαν λαβὼν, εἶχε λαμπρὰ προτερήματα, μετὰ τῆς διαλεκτικῆς δεξιότητος, γυνῶσιν τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας ὑπὲρ τὸ σὺνηθες, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τὸν Κικέρωνα καὶ Ἀυγουστίνου ἐξηντλημένον, πνεῦμα καλλιεργημένον καὶ φιλόδοξον, διὰ τοῦ ὁποίου ἔδωκεν εἰς τὰ ὁποῖα παρέδιδε μαθήματα καὶ εἰς τὰ συγγράμματά του ἀξιόλογον ὑπεροχὴν, καὶ αὐτὸς ἐκλείσθη εἰς τοὺς χρόνους του. Εἰς τὴν θρησκευτικὴν φιλοσοφίαν του ἤρχισεν ἐλευθερώτερα παρὰ τὸν Ἀυσέλμου ἀπὸ τὴν ἀρμονίαν τοῦ Λόγου μὲν τὴν θείαν ἀποκάλυψιν, καὶ μάλιστα εἰς τὴν περὶ τῆς ἁγίας τριάδος διδασκαλίαν· ἔκαμεν οὗτος μετὰ τὸν Ἰλβέρτον τὸ πρῶτον δοκίμιον τῶν ἀρχικῶν

ιδεῶν τῆς Θεολογικῆς Ἠθικῆς, μάλιστα πρὸς ἐξήγησιν τῶν ιδεῶν ἀρετῆς καὶ κακίας. Τὸ διδασκαλικόν του προτέρημα εἴλκυσε ἀπίθανον πλήθος μαθητῶν εἰς τοὺς Παρισίους, ὅπου ἔβαλε τὴν πρώτην βᾶσιν τοῦ Πανεπιστημίου· ἀλλὰ τὸν ἐτάραξε φθόνος καὶ ὀϊσμός, τὰ ὅποια ὁμοῦ καὶ ὁ δυστυχίης πρὸς τὴν Ἱεροσολίαν ἔρωστος καὶ ἡ ζηλοτυπία τοῦ Βερνάρδου, κατεπείκρναν ὅλην του τὴν ζωὴν, καὶ ἐμπόδισαν τὴν τοῦ πνεύματός του εὐέργειον. Ἀπέθανε δὲ τὸ 1143 εἰς Clugny.

§. 248. Μ' ὅλην τὴν δυσυχὴ ἔκβασιν ἐμβῆκαν πολλοὶ εἰς τὰ βήματα τοῦ Ἀββαίτου, ἄνδρες μὲ νοῦν καὶ μὲ προτερύματα. Οὐγανέκ τοῦ ἁγ. Βίκτωρος, Γίλβετος Προξέταιος, Ροβέρτος Μελούνιος, Ροβέρτος Πολλεῦνος; Πέτρος Λομβάρδος, Πέτρος Ποιτίριος, Ριχάρδος ἐκ τοῦ ἁγ. Βίκτωρος, Ἀλάνος Ρίσελος, ἐπρσπάθησαν διαφόρως μὲ διαφόρους ἐκβάσεις νὰ ἐπεξεργασθῶσι φιλοσοφικῶς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διδασκαλίαν. Τὸν μεγολήτερον κρῖτον ἐξ αὐτῶν ἔκαμε Λομβάρδος (ἀπ. 1164) μὲ τὸ σύγγραμμά του βίβλοι ἀποφάσεων, ἐπειδὴ ἀπεδείκνυεν ἐκτετατὰ ἐκκλησιαστικῶν πατέρων λόγους περὶ δογμάτων ὡς ἔτυχε βιβλίου, καὶ περὶ τῶν πλειοτέρων ἐπέειχε, καὶ οὕτως ἤνοιξε μέγα σῶδιον εἰς τὸ διαλεκτικὸν πνεῦμα τοῦ καιροῦ του. Τὸ σύγγραμμά του ἔγενεν εἰκὼν τῆς τῶν ἐφεξῆς χρόνων Θεολογίας· ἀλλ' ἐκ τῶν προειρημένων τινές, καθὼς Οὐγανέκ ἐκ τοῦ ἁγ. Βίκτωρος (ἀπ. 1164) μὲ τὸ φιλοσοφικῶς μορφθὲν ἀνθρώπικόν πνεῦμα του· καὶ Ριχάρδος ἐκ τοῦ ἁγ. Βίκτωρος (ἀπ. 1173) μὲ τὴν φιλοσοφικὴν του ἀγχίνοϊαν καὶ μὲ τὸ μυστηριώδες, καὶ Ἀλάνος (ἀπ. 1203) μὲ τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν αὐστηρᾶς τινος μαθηματικῆς μεθόδου.

Πουλλεύου (ἀπ. 1153) μετὰ τὴν εὐκρινῆ ἔκθεσιν τῶν μετὰ λογικῆς ἀληθείας ἀναμειγμένων δογμάτων, φαίνονται ὅτι εὐδοκίμησον καθ' ὑπερβολήν.

§. 249. Ἡ θρησκευτικὴ Φιλοσοφία ἐπλουτίσθη κατὰ τοῦτους τοὺς χρόνους· διότι ἡ σπουδὴ ἐγένετο ὀφθαλμοφανῶς μεγάλη εἰς συμπλήρωσιν ἐνὸς ἔλου, καὶ ἐνταυτῷ εἰς ἐπέκτασιν τῆς περιοχῆς διὰ περισσοτέρου προσδιορισμοῦ τῶν μαθημάτων, διὰ πολλῶν ζητημάτων, σφραγισμένων τῶν πλειοτέρων εἰς τὰ ὑπερφυσικὰ μυστήρια. Ἡ σπουδὴ αὕτη ἐρρίζουετο παντοῦ βαθύτερα καὶ πλατύτερα, μ' ἔλον ὅτι ἀνέβησαν τὸ ἰσχυρῶς οἱ πολεμιοίτης, τῶν ὁποίων ταξίαρχοι ἦσαν ὁ Γερνάρδος (ἀποθ. 1153) καὶ Βάλθηρος, προσπαθοῦντες νὰ ἐξολοθρεύσωσι τὰ δοκίμια ταῦτα ὡς αἰρετικὰ καὶ νὰ ἐξορίσωσι τὴν εἰς μεγάλην δόξαν φθάσασαν Διαλεκτικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους. Καὶ ὁ μὲν δεύτερος ἐσημείωσεν ὀρθῶς τὰ ὅρια τῆς Διαλεκτικῆς (Boulay T. II, σελ. 646)· ἀλλὰ μετὰ τοῦτου τοῦ τρόπου δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξολοθρευθῇ ἡ βαύυτατα εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα θεμελιωμένη, καὶ ὑπὸ τοῦ χροονικῆς πνεύματος βοηθουμένη σπουδὴ εἰς φωτισμὸν τοῦ Λόγου.

§. 250. Ἐγενε τελευταῖον ἡ Διαλεκτικὴ ὄργανον καὶ σφραγίδος καὶ παραχῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, καθὼς ἀποδείκνυουσιν αἱ ἰσορραεὶ τοῦ Σίμωνος Τορνικενσίσου, καὶ τοῦ Ἀμαλτίκου (ἀπ. 1209) καὶ Δαυίδου τοῦ Δινάντου. Οἱ τελευταῖοι ἐδίδασκαν παρεκτὸς πολλῶν παραδόξων μαθημάτων, καὶ Πανθείαν τινα ἰσως εἰλημμένην ἀπὸ Σκότον τὸν Ἐργέναν (Gerson de concordia metaphysicae cum logica. P. IV. Thomas Aq. in libris Sent. II. dist. 17. qu. 1. a. 1. Alberti Summa Theol. I. P. Tract. IV. 9. 20). Ἡ αἵρεσις τῶν ἑκάμε τὴν τῶν σχολείων Δια-

λεκτικὴν νὰ μισῆται καὶ νὰ καταφρονῆται· καὶ μὲ ὅλα τὰ δίκαια, καθὼς τὸ ἀπέδειξε πραγματικῶς Ἰωάννης Σαλισβουρίου, μαθητῆς τοῦ Ἀδαιλάρδου (ἀπ. 1180), ὅστις μελετήσας τοὺς Κλασικοὺς συγγραφεῖς ἐγνώρισε τὰ σφάλματα τῆς μελέτης τῶν ἐπισημῶν τοῦ καιροῦ του μ' ὅλην τὴν εἰς τὸν Ἀριστοτέλην ἀγάπην του· ἀλλὰ σιμὰ τῆς καταχρήσεως τῆς Διαλεκτικῆς εἰς ψιλὰ παίγνια καὶ μικρολογίας, ἀνεφαίνετο καὶ οὐσιώδης τις δύναμις τοῦ ὀρθοῦ λόγου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀντετίθεντο εἰς ἀντιζήροπιαν ὑπὸ τῶν πολεμίων του διωγμοὶ καὶ ἀπαγορεύσεις καὶ ἀφορισμοί.

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ.

ἩΛΙΚΙΑ ΤΡΙΤΗ.

Μονοκρατορία τῶν Πραγματικῶν. Τελεία συμφωνία τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ συστήματος καὶ τῆς Ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας.

Ἀπὸ Ἀλβέρτου τοῦ μεγάλου ἕως Ὀκκάμου.

§. 251.

Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον, ὅποτε ἐφαίνετο ὅτι ἐγένετο τελεία ἀπόφασις νὰ ἀποδιώξωσι τὴν τοῦ Ἀριστοτέλους Διαλεκτικὴν ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς ἐκκλησίας· ἔλαβεν ἡ Φιλοσοφία τοῦ τοῦ ὑπατον βαθμὸν τῆς ὑπολήψεως, ἐπειδὴ τῶρα ὅλα του τὰ συγγράμματα ἐγνώρισθησαν περισσότερον, μεταφραθέντα

ἔκ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ αἱ ἀπαγοραὶ διηρέθιζαν περισσότερον τὴν ἀνάγνωσιν των (1209. 1215. 1231)· καὶ οἱ Δομινικανοὶ δὲ καὶ οἱ Φραγκισκανοὶ, οἱ ζηρικταὶ τῆς ὀρθοδόξιας, οἵτινες εἶχαν ἐμψῆν ἤδη εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων, μετ' ἀμίλλαν μεγάλην ἀφιερῶθησιν εἰς τὴν τούτων μελέτην.

§. 252. Οἱ Ἀραβες, ἔθνος ἰσχυρὸν, ἔκδοτον εἰς τὸν Σαβαϊσμόν, ἐνεψυχώθησαν ὑπὸ τῆς παχυλῆς τοῦ Μωάμεθ θρησκείας, καὶ διὰ τῆς διαπεραστικῆς ῥητορείας εἰς παράσασιν τῶν ἐκ Θεοῦ ἀποκαλύψεων του ἔγειναν λαὸς θρησκος καὶ προλεμαφόρος. Εἰς ἔλάχιστον καιρὸν κατηνάγκασαν μέγα μέρος τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἑυρώπης, καὶ τὸ καθυπέβαλαν εἰς τὸ Ἰσλάμ. Κατὰ μικρὸν δὲ ἐγεννήθη εἰς αὐτοὺς κατὰ τὴν Ἡ ἑκατονταετηρίδα, διὰ τῆς ἐπιμιξίας τῶν νενικημένων ἔθνων μάλιστα δὲ τῶν Σύρων, Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων, διὰ τῆς ὑπερχεινῆς πολυτελείας καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς, χρειαίς καὶ ἐπιθυμίαις ξένης σοφίας καὶ Ἀστρολογίας, καὶ δι' αὐτῶν ἐν γένει ἀγάπη σφοδρὰ εἰς ἀπόκτησιν τῶν τῆς Ἑλλάδος ἐπιστημονικῶν γνώσεων. Ἐπετάχυναν δὲ τούτο οἱ Καλίφαι Ἀλ-Μανσοῦρ, Ἀλ-Μολιδί, Ἀρὰν, Ἀλ-Ρασχιδ, καὶ Ἀλ-Μεμουὺν καθ' ὅλους τοὺς δυνατοὺς τρόπους διὰ μεταφράσεως Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων, διὰ συζήσεως σχολείων καὶ βιβλιοθηκῶν.

§. 253. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων ὁ Ἀριστοτέλης μετὰ τῶν ὑπομνηματισμῶν του ἦτο ὁ μόνος, ὅς τις ἐκέρδησε τὴν προσοχὴν καὶ ἀγάπην τῶν Ἀράβων. Ἔλαβαν οὗτοι ὅλου τοῦ Ἀριστοτέλην διὰ μιᾶς, ἀλλὰ μετ' ἀπατηλὸν μέσον τοῦ νεοπλατωνισμοῦ καὶ μετ' ἀτελεῖς μεταφράσεις. Ἐούραψαν δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ τὴν μελέτην τῆς Μαθηματικῆς καὶ

Φυσικῆς καὶ Ἰατρικῆς· οἱ σκοποί τῶν λοιπῶν ἦσαν ὀλιγωτέροισιν περὶ περιορισμένοι καὶ μᾶλλον εὐνοϊκοὶ διὰ τὰς προόδους τῶν ἐπισημῶν, εἰ μὴ ἄλλαι περιστάσεις δύναντο τοὺς ἐμποδίζαν. Τὸ θρησκευτικὸν τῶν βιβλίων ἔβαλε δεσμούς εἰς τὴν ἐλευθερίαν χρήσιν τοῦ Λόγου· ἀνερόνη φανερὰ μὲ ζῆλον ὑπὲρ τῆς πίστεως· ὁ Ἀριστοτέλης ἔφρασεν εἰς δεσποτικὴν ὑπόληψιν· δὲν τὸν ἐκαταλάμβανον ὀρθῶς· ἦσαν ἐπιρροεῖς εἰς τὴν δεισιδαιμονίαν. Ταῦτα ὅλα ἐμποδίσαν τὴν πρόοδον τῶν· μόνον τὴν Ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν διευκρίνισαν, ἀλλὰ πολλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἐσκότησαν καὶ τὴν ἐνόησαν· τὴν ἐμεταχειρίσθησαν δὲ καὶ πρὸς ἐξήγησιν τῆς Θετικῆς καὶ τυφλὴν ἀπαιτούσης πρὸς θρησκείας τῶν· καὶ ἐκ τούτου συνέστησαν θρησκευτικὴν τινα Φιλοσοφίαν, τῆς ὁποίας αἱ γνώσεις μᾶς εἶναι πολλὰ ἀτελεῖς δι' ἔλλειψιν πηγῶν γνησίων.

§. 254. Οἱ ἐνδοξότατοι Ἀραβες φιλόσοφοι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Ἀριστοτελικοὶ εἶναι· α') Ἀλκένδρις, ἢ Ἀβου Ἰωσήφ Ἰακώβ Ἐβν Ἰσαὰκ Ἀλκένδρις περὶ τὸ 800, ἐκ Βάσρας, παντοδαπῶς εὐπαιδευτος, καὶ κλίσειν ἔχων μεγάλην εἰς τῶν ἐπισημῶν τὴν ἐπιμέλειαν· β') Ἀβν Νεσρ Μωαμέθ Ἐβν Ταρχαν Ἀλσαράβι ἐκ Βαλάχ περὶ τὸ 966, ἀνὴρ ὀξυνοῦσατος, τοῦ ὁποίου τὴν Λογικὴν μετὰ τινος πραγματείας περὶ ἀρχῆς καὶ διαιρέσεως τῶν ἐπισημῶν ἐμεταχειρίσθησαν ἐπιμελῶς οἱ Σχολαστικοί· γ') Ἀδικένος, ἢ Ἀβου αλ Οσαῖν Ἐβν Σίννα αλ Σχαιῖχ αλ Ράῖις, ἐκ Βοχάρου (ἀποθ. 1036). Λογικὴ, Μεταφυσικὴ, Ἰατρικὴ, Ἀλχημεία ἦσαν αἱ κυριώτερά του μελέται· μὲ ἰδίαν του κρίσιν ὑπερμημάτισε τὴν μεταφυσικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους· δ') Ἀλγαζέλ, ἢ Ἀβν Ἀμὲδ Μουχαμμέδ Ἐβν Μουχαμμέδ Ἐβν Ἀχ-

μὲδ Αλ Καζάλι (ἀπ. 1127.) ἐκ Τούσης (Tus), ὀξύρρους σκεπτικός, ὅς τις πρὸς βοήθειαν τῶν ὑπὲρ φύσιν ἐπολένησε τὸ πραγματικὸν τῆς αἰτιολογικῆς ἰδέας, ἢ μᾶλλον τὴν ἀναγκαίαν ἔνωσιν αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος, ὅλην τὴν τῆς ἐπιρρύϊας διδασκαλίαν, καὶ πολλὰς ἄλλας γνώμας τῶν εἰς τὸν Ἀριστοτέλην καὶ τοὺς νεοπλατωνικοὺς ὑπακούοντων φιλοσόφων, ἀλλ' ἐκράτει τοὺς τοῦ Κορανίου λόγους ὡς ἀσφαλῆ ἀλήθειαν, καὶ τὰ θαύματα τοῦ Μωάμεθ ὡς ὀφθαλμοφανέστατα τεκμήρια τῆς ἐκ Θεοῦ ἀποστολῆς του. ε') Θωφαΐλ, ἢ Ἀβουβεκίρ Αβου Δσαφρεβν Θωφαΐλ, ἀπὸ Σευΐλλαν (ἀποθ. 1190.), περίφημος διὰ τὴν φιλοσοφικὴν του μυθιστορίαν Αἰβν Ουοκδαμ, ἢ ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος, ὅς τις ἀνέπτυξεν ἀρχετύπως τὴν φαντασιωδестаτὴν ἱστορικὴν Φιλοσοφίαν. ς') Ἀβερρόης, ἢ Ἀβουλ Βαλιδ Μωάμεθ Κβν Αχμέδ Κβν Μωαμμέδ Κβν Ροσχδ, μαθητὴς τοῦ Θωφαΐλ, γεννηθεὶς εἰς Κορδύβην (ἀπ. 1206, ἢ 1217), ὁ περιφημότετος πάντων, ὁ μέγιστος καὶ σχεδὸν δουλικὸς λατρευτὴς τοῦ Ἀριστοτέλους, ὑπομνηματιστὴς κατ' ἐξοχὴν ὀνομασθεὶς, καὶ μ' ὅλας τὰς πολιτικὰς ἀσχολίας του πολυγραφώτατος. Αἱ περὶ τὸν Ἀριστοτέλην ἐργασίαι του δίκαιον εἶναι νὰ κριθῶσι κατὰ τὰς τοῦ χρόνου ἐκεῖνου περιστάσεις· καὶ ἤθελε μὲν νὰ εἶναι ἐρμηνευτὴς τοῦ Ἀριστοτέλους· ἀψ' οὗ δὲ ἔνωσε τὰ περὶ ὕλης καὶ εἶδους τοῦ Ἀριστοτέλους μετὰ τὰ περὶ ἐκπηγάσεως τῶν Ἀλεξανδρινῶν, διὰ νὰ ἀναβῆ εἰς μίαν ζῶσαν ἀρχὴν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξηγεῖται πᾶν αἰτιατὸν, εἰσεβίβασεν ἀλλοτρίαν θεωρίαν εἰς τὸ Ἀριστοτελικὸν σύστημα, ἀποτελεῦσαν ἀναγκαίως τὸν ἐνεργοῦντα Νοῦν. Ἡ πρώτη οὐσία φέρει ὅλα τὰ εἶδη εἰς ὑπόστασιν, ὄχι διὰ δημιουργίας, ἐπειδὴ ἐκ

μηδενὸς γίνεται μηδέν, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐνώσεως τῆς ὕλης μὲ τὸ εἶδος, ἢ διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ εἰς τὴν ὕλην συνεπτυγμένου εἶδους (Ἀβιρρ. I, XII, Μεταφυσ.). Τριπλοῦν ὑποθέτει τὸ διανοεῖσθαι, καθὼς καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι· ἓνα δεκτικὸν ἔνυλον νοῦν, ἓνα δεκτὸν νοῦν ἢ τὴν μορφὴν τῆς διανοήσεως ἢ τὸ νοητὸν, καὶ ἓνα ἐνεργοῦντα καὶ κινουῦντα νοῦν, ὅς τις ἀποτελεῖ ὡς καὶ τὰ ὑλικά εἶδη καὶ τὰ ἀφηρημένα, καὶ ἢ τὸ νοεῖν ἐνεργοῦσα ἀρχὴ καὶ γίνονται νοητά. Ἐπιφέρει ἐνεργόν τι στοιχεῖον εἰς τὴν νόησιν ὅλων τῶν ὀνθρώπων καὶ εἶναι τὸ τὴν Σελήνην κινεῖν (Ἀβιρρ. Περὶ μακαρίστ. ψυχ. ἐπιτρομ. Μεταφυσ. IV.). Κατὰ τὰ δὲ ἄλλα εἶναι ὁ Ἀβιρρὸς φωτισμένος ἄνθρωπος πιεσῶν τὴν ἀλήθειαν τοῦ Κορανίου, ἀλλὰ διὰ τὰ γείνη κοινή διδασκαλία νομίζει ὅτι χρειάζεται ἐπισημονικὴν τινα ἐμπέδοσιν. Γενικῶς δὲ μεταξὺ τῶν Ἀράβων ὑπῆρξαν δύο τάγματα φιλοσόφων· οἱ κατ' ἐξοχὴν φιλόσοφοι, οἵτινες κατὰ τὸ Ἀριστοτελικὸν ξανδροινὸν σύστημα ἀπεδέχοντο τὴν αἰωνιότητα τοῦ κόσμου, καὶ μετ' αὐτῆς ἐπροσπάθουν καὶ ἐνώσωσι τὴν θετικὴν θρησκείαν, καὶ οἱ Μεδδαβερίνοι, ἦγον οἱ Λαλοῦντες, οἵτινες ἐξεδέχοντο κατὰ γράμμα τὴν θετικὴν θρησκείαν, καὶ ἐπροσπάθουν καὶ ἀποδείξωσι φιλοσοφικῶς τὴν ὀρχὴν τοῦ κόσμου, καὶ ἀντεμάχοντο πρὸς τοὺς πρώτους (Ἀβιρρ. Μεταφυσ. IB')· καὶ ἐν ἀπὸ τὰ δύο ταῦτα τάγματα δεῦ γωρίζομεν μὲ ἰκανὴν ἀκρίβειαν.

§. 255. Τὰ ἀραβικά ταῦτα φιλοσοφήματα ἐκρωσθήσαν εἰς τοὺς Χριστιανούς διὰ μεσιτείας τῶν ἐν Ἰσπανίᾳ Ἰουδαίων. Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἦσαν τότε ἄσημοι κατὰ τὴν παιδείαν· καὶ ἀνεφάνησαν καὶ ἐξ αὐτῶν φιλόσοφοι. Τοιοῦτος ἐγρημάτισε Μωσῆς Μαϊμουνίδης, γεννηθεὶς εἰς Κορδύ-

θην τὸ 1231, καὶ διδαχθεὶς ὑπὸ Θωφραΐλ. καὶ Ἀβερρόου, καὶ μελετήσας καὶ τὸν Ἀριστοτέλην αὐτὸς· ἀλλ' ἔγενεν ὑποπτος εἰς τοὺς δεισιδαίμονας ὁμοθρόσκους του, καὶ καταδιωκόμενος ὀπίθανε τὸ 1205. Εἰς τὸ More Nevorchim σύγγραμμά του δεικνύει καθαρὸν νοῦν, ἐξηγῶν τὴν τῶν Ἰουδαίων θρησκείαν, καὶ ὑγιεῖς ἀρχὰς τοῦ φιλοσοφεῖν· διὰ τοῦτο, μ' ὅλον ὅτι εἶναι προσηλωμένος εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν Ἀριστοτελαραβικὴν Φιλοσοφίαν, ἀμφιβάλλει περίτινων αὐτῆς θεωρημάτων, ὡς φέρει εἰπεῖν, περὶ τῆς νοήσεως τῶν σφαιρῶν, καὶ τοῦ ἐνεργητικοῦ νοῦ. Διὰ τοῦτο οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ μέσης τάξεως ἄνθρωποι ἐκ τῶν Ἀράβων καὶ τῶν δυτικῶν ἠδύναυτο νὰ τὰ μεταχειρισθῶσιν, ἐνῶ μετέφραζαν τὰ Ἀραβικὰ συγγράμματα εἰς τὸ Ἑβραϊκόν, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔγενναν καὶ αἱ Λατινικαὶ μεταφράσεις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βέβαια πολλὰ ἀχρεῖαι.

§. 256. Ἀποτελέσματα τῆς μεταφυτεύσεως τῶν Ἀριστοτελαραβικῶν δογμάτων εἶναι τὰ ἐφεξῆς. Ἡ ἐξάπλωσις καὶ ἐξύψωσις τῆς ὑπολήψεως τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅς τις ἐκηρύχθη ἄπταιστος εἰς τὰ φιλοσοφικὰ διδάσκαλος, καὶ μόνον ὅτι δὲν καθηγιάσθη· τὸ ἄθροισμα τῶς γνώσεων ἐπολλαπλασιάσθη· ἐτελειοποιήθη ἡ διαλεκτικὴ ὀξύνοια. Ἡ φιλοσοφία ἀπεχωρίζετο πάντοτε περισσύτερον ὡς ἰδιαίτερος κλῶν τῶν ἐπιστημῶν ἀπὸ τὰς ἄλλας· εἰς δὲ τοῦτο συνήργησαν καὶ οἱ Παρίσιοι Ἀκαδημιακοὶ καὶ τὰ τούτους μιμούμενα πανεπιστήμια· ἐντεῦθεν προέκυψεν ὁ ἀνταγωνισμὸς τῆς Φιλοσοφίας πρὸς τὴν Θεολογίαν, ἡ ὑποταγὴ ἐκείνης, ἡ διάκρισις τῶν θεολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἀληθειῶν, ἡ σπουδὴ τῆς τῶν δύο ἐνώσεως, καὶ τελευταίου ἡ τῶν δύο συμφωνία.

"Αλβερτος ὁ μέγας.

Πρῶτος ἐμεταχειρίσθη τοῦς "Αραβας Ἀλέξανδρος" Ἀλης (ἀπ. 1215)· τοῦτον ἠκολούθησε Βιλέλμος ἐξ Ἀουβερνιάσι ἢ ἐκ Παρισίων (ἀπ. 1248)· Βιγκίντιος ἐκ Βελλουόκων (Beavais), τοῦ ὁποίου τὸ σύγγραμμα Specula μᾶς εἶδει νὰ καταλάβωμεν ὅπως οὖν τὴν τότε κατάστασιν τῶν ἐπιστημῶν. "Αλβερτος ἐκ Βελζαῶ, ἢ ὁ μέγας, ἔκομε τὴν Ἀριστοτελικὴν Φιλοσοφίαν νὰ κινηθῇ ἐνεργητικώτερα. Ἐγεννήθη εἰς Λαούε ἔγγεν τῆς Σουβίας τὸ 1193 ἢ τὸ 1205· ἐδιδάχθη εἰς Πατάβιον, ἐμβῆκεν εἰς τὸ τάγμα τῶν Δομινικανῶν, ἀπέκτησε πολλὰς γνώσεις, καὶ μάλιστα τῆς μέχρι τοῦδε πορημελημένης φύσεως, ὡς ἐξελίφθη ὡς τερατουργὸς ἀνὴρ καὶ μάγος. Παραίτησεν τὸ ἀρχιεπισκοπικὸν ἀξίωμα διὰ νὰ ζῆ μόνον διὰ τὰς Μούσας, ἀπέθανεν εἰς τὸ μοναστήριον του κατὰ τὸ Κόλνιον (Cöln) τὸ 1280· ἦτο δὲ περισσώτερον γραμματισμένος καὶ συνεραυσις, παρὰ αὐτόθεν φιλόσοφος καὶ ἀνιχνευτής· ὑπεμνημάτισε τὰ πλείοτερα τοῦ Ἀριστοτέλους συγγράμματα, ὠφελήθεισ πολλὸ ἀπὸ τοῦς "Αραβας καὶ ἀναμιξας τοῦς νεοπλατωνισμοῦς μετὸν Ἀριστοτελισμῶν. Λογική, Μετοφυσική, Θεολογία, ἠθική, κηζήθησον ἐπ' αὐτοῦ πλέον ἑλικῶς παρὰ κατ' ἀληθινὴν ἀξίαν. Οὗτος ἤρχισε τὰς λεπτολόγους ἐξετάσεις περὶ ὕλης καὶ εἶδους, ὑπάρξεως καὶ οὐσίας. Ἡ λογικὴ Ψυχολογία καὶ ἡ Θεολογία, τὰς ὁποίας παρέδωκε καὶ κατὰ τὸν Λομβάρδον, καὶ κατ' ἰδίον του σχέδιον, ἔλαβαν ἀπ' αὐτοῦ κᾶποιας ὀρθὰς θεωρίας, π. X. ἡ ψυχὴ ὡς ὅλον ἐξουσιαστικὸν (totum potestativum), ὁ προσδιορισμὸς καὶ ὁ περιορισμὸς τῆς λογικῆς

γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀνάπτυξις τῆς μεταφυσικῆς ιδέας τοῦ Θεοῦ (ἀναγκαίου ὄντος, εἰς τὸ ὁποῖον οὐσία καὶ ὑπαρξις εἶναι τὰ αὐτὰ), καὶ ἡ ἐξήγησις τῶν τοῦ Θεοῦ προσόντων μὲ ζητήματα λεπτὰ καὶ διαλεκτικὴν λαμπρότητα, καὶ μὲ ἀνακολουθίας τινάς, ἐνῶ φερόειπεν, τὴν μὲν δημιουργίαν ἐξηγεῖ διὰ τῆς ἐκπηγάσεως, τὴν δὲ τῶν ψυχῶν ἐκπήγασιν ἀπαρνείται. βεβαιώνει μὲν τὴν καθολικὴν τοῦ Θεοῦ συνδρομὴν, δέχεται δὲ καὶ φυσικὰς αἰτίας, αἱ ὁποῖαι διορίζουν καὶ περιορίζουν τοῦ Θεοῦ τὴν ἐνέργειαν. Εἰς τὴν Ἡθικὴν θεωρεῖ τὸ συνειδῶς ὡς τὸν ἀνώτατον νόμον τοῦ Λόγου· διακρίνει δὲ τὴν φυσικὴν διάθεσιν καὶ τὴν καθ' ἑξῆς αὐτῆς φανέρωσιν. Πᾶσα θεάρεστος ὄρετὴ ἐνυχύθη (infusa) ἀπὸ τὸν Θεόν.

§. 258.

Β ο ν α β ε ν τ ο ὕ ρ α ς.

Ἀλβέρτου σύγχρονος ἐσάθη Ἰωάννης Φιδάνσας ἢ Βοναδαντούρας (γενν. 1221 εἰς Βαλνερρήγον, ἢ Βαγνάρειαν, καὶ ἀποθ. 1274)· εἶχεν ὀλιγωτέρας μὲν γνώσεις, πλειότερον δὲ πνεῦμα, καὶ κλίσιν εἰς τὴν εὐσέβειαν καὶ εἰς τὴν μυσικὴν θεωρίαν. Ὑπομνηματίζων τὸν Λομβάρδου περιορίζει τὴν θεωρίαν, μεταχειρίζεται τὴν Ἀριστοτελικὴν καὶ Ἀραβικὴν φιλοσοφίαν περισσότερον πρὸς λύσιν τῶν ἤδη γενομένων ζητημάτων καὶ ἔνωσιν τῶν ἀντιθέτων γνώμων (π. Χ. τὴν γνώμην τοῦ ἀτομισμού Individuation) παρὰ πρὸς ὀνόμασιν τῆς λεπτολόγου καὶ ματαίας ἐπιθυμίας. Κἄποτε συμπεραίνει πλεον ἀπὸ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου παρὰ ἀπὸ θεωρητικῆς ιδέας, π. Χ. τὴν ἀθανασίαν. Τὸ ἔξοχον

ἀγαθὸν εἶναι ἢ ματὰ τοῦ Θεοῦ ἔνωσις, εἰς τὸν ὁποῖον μόνον βλέπει ὁ ἄνθρωπος τὴν ἀλήθειαν καὶ εὐρίσκει τὴν μακαριότητα. Διὰ τοῦτο ἀνάγει τὰ πάντα εἰς τὴν ἀποκάλυψιν καὶ τὸν φωτισμὸν τοῦ Θεοῦ, ἐνόνει τὸ πνεῦμα τῆς Ἀριστοτελικῆς μετὰ τῆς Ἀλεξανδρινῆς Φιλοσοφίας, περιγράφει τὰς ἑπτὰ βαθμίδας, διὰ τῶν ὁποίων ἀνέρχεται εἰς τὸν Θεὸν ὁ ἄνθρωπος, καὶ εἰς τὰς ὁποίας προσεφαρμύζει ἰσαριθμους ψυχικὰς δυνάμεις μετὰ ἀκοιδολογίαν καὶ ὄχι χωρὶς πνεῦμα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θεωρία δὲν εἶναι ἰκανὴ πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ ἐξόχου ἀγαθοῦ, περιδράσεται ἐξ ὅλης καρδίας καὶ μετὰ τὰς δύο χεῖρας τὸ μυστηριώδες.

§. 259.

Θωμᾶς Ἀκινάτης.

Ἐσκοτίσθη τοῦ Βουαβεντούρα τὸ φῶς ἀπὸ τὴν λάμψιν Θωμᾶ τοῦ Ἀκινάτου (γενν. εἰς Νεάπολιν τὸ 1224). Γεννηθεὶς οὗτος ἀπὸ περιφανεστάτους γονεῖς, ἐμβῆκε παρὰ γνώμην τῶν συγγενῶν του ἐκ Θερμοῦ ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τῶν ἐπιστημῶν εἰς τὸ Δομινικανικὸν τάγμα· ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας, ἀφ' οὗ ἐδιδάχθη εἰς Παρισίους καὶ εἰς Κόλνιον ὑπὸ τοῦ Ἀλβέρτου, δὲν ἔλαβε κανὲν ἀξίωμα μέγα τοῦ τάγματος του· ἀλλ' ὅμως ἐφημέσθη ὡς μέγιστος Θεολόγος καὶ φιλόσοφος, καὶ ἐπωνομάσθη οἰκουμενικὸς καὶ Ἀγγελικὸς διδάσκαλος, καὶ ἐκανονίσθη ἅγιος καθὼς καὶ ὁ Βουαβεντούρας. Ἀπέθανε δὲ τὸ 1274· εἶχε δὲ ἀληθῶς φιλοσοφικὸν πνεῦμα, καὶ πολλὰς γνώσεις καὶ διάπυρον ζῆλον ὑπὲρ τῶν βασιμῶν εἰδήσεων. Συνεισέφερεν εἰς τοῦ Ἀριστοτέλους τὴν Φιλοσοφίαν μετὰ τὴν διαρρύθμισιν μεταφράσεως τῶν συγ-

γραμμάτων του και τὴν τούτων σχολίασιν. Ἦτο δὲ Πραγματικὸς και ἐπροσπάθει νὰ ζηρήξῃ καλύτερα τὴν δόξαν ταύτην μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς περὶ τοῦ ὁμοεισθαίου θεωρίας τοῦ Ἀριστοτέλους, συνύφανεν ὅμως μετὰ αὐτὴν και Πλατωνισμῶς. Συνέχονται δὲ μετὰ τούτων ἡ τῶν ἰδεῶν ὕλης και εἰδῶς ὡς συστατικῶν μερῶν τῶν συνθέτων ὑποστάσεων ἀνάπτυξις, και ἡ τῆς τοῦ ἀτομισμού ἀρχῆς. Ὁ δὲ κυριώτερος σκοπὸς του εἶναι ἡ Θεολογία, εἰς τὴν ὁποίαν ἠγωνίσθη νὰ δώσῃ φιλοσοφικὴν μορφήν. Εἰς τοῦτο ἀποβλέπει τὸ ὑπόμνημά του εἰς τὰς ἀποφάσεις (Sentetias) τῶν Λομβάρδων, και τὸ κατὰ τῶν ἔθνικῶν σύγγραμμά του, και ἡ ἔξοχος Θεολογία του (Suma Theologiae). Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον ἀξιόπαινον δοκίμιον Θεολογικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει και τὴν Ἠθικὴν, χωρὶς αὐστηρὰν τάξιν εἰς τὰ μερικὰ, μετὰ περισσότεραν μετριοτήτητα, ἀλλὰ χωρὶς ξερεῶν διορισμῶν τῶν ὁρίων, και χωρὶς διακρίσιν τῶν γνωστικῶν πηγῶν. Τὰ πρῶτα ἔχνη τῶν Λαϊθονιτικῶν Θεολογικῶν ἀπαντῶνται ἐδῶ μετὰ τὸν Ἀυγουστίνου. Ἡ Ἠθικὴ του εἶναι διατεταγμένη και γενικῶς και μερικῶς μέρος μὲν κατὰ Θεολογικὰς, μέρος δὲ Ἀριστοτελικὰς ἰδέας· και εἶναι ἀξιόλογος, ἐὰν και ἀκόμη δὲν ἦσαν ἀνεπτυγμέναι ὀξέως και βαθέως αἱ βόσειμοι ἰδέαι τῆς. Ὁ Θωμάς πολὺν χρόνον ἔμεινεν ἀρχηγὸς και ὁδηγὸς τῆς μελέτης τῆς Φιλοσοφίας και Θεολογίας, και προσεῖλκυσε πολλοὺς ὁπαδοὺς, μάλιστα Δομινικανοὺς και Ἰησουίτας, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ περιφημότετοι εἶναι Αἰγίδιος Κολόννας, Θωμᾶς δὲ Βίο Καϊετάνος, Γαβριὴλ Βελασκουέζης, Πέτρος Ἰερτάδος δὲ Μενδόζα, Πέτρος Φουσέκας, Φραγκίσκος Σουαρέζης.

§. 260. Ἀπὸ τοὺς συγχρόνους τοῦ Θωμά ἀξίους

ἀκόμη τινες νὰ τοὺς ἀναφέρωμεν μὲ βραχυλογίαν. Πέτρος Ἴσπανός, ὁ ὕστερον ἐπὶ τὸν Παπικὸν θρόνον ἀναβὰς καὶ ὀνομασθεὶς Ἰωάννης ΚΑ', καὶ ἀποθανὼν τὸ 1277, ἐγνωρίσθη μὲ τὸ σύγγραμμά του *Summulae logicae*, καὶ πιθανῶς μὲ τὴν σημείωσιν τῶν συλλογιστικῶν τρόπων. Ἐρρίκος Γουθαλς, ἢ Γαυδαβένσις, διδάσκαλος εἰς Παρισίους, μὲ ὀξείως διαπερατικὸν νοῦν, ἦτο Πραγματικὸς, ἤνωσε τὰ Ἀριστοτελικὰ εἶδη μὲ τὰς Πλατωνικὰς ἰδέας, εἰς τὰς ὁποίας ἀπέδωκεν οὐσίαν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸν Θεῖον νοῦν· ἀλλ' ἤθελε τὰς γνώσεις ἀμφιβόλους. Ἠσθάνετο εἰς πολλὰ τὴν ἀποπλάνησιν τῆς θεωρίας, καὶ ἐπροσπάθησε νὰ τὴν φέρῃ εἰς τὸν ἀληθινὸν δρόμον, χωρὶς βελτίωσιν τινα, ἐπειδὴ τὸ κυριώτερον σφάλμα ἔμεινε ἀνεπαισθήτως εἰς τὴν τοῦ φιλοσοφεῖν μέθοδον. Εἶναι συχνάκις ἀντίπαλος τοῦ Θωμᾶ· ἀπέθανεν Ἀρχιδιάκονος εἰς Δορνίκου· τὸ 1293. Ριχάρδος Μιδλετὼν καὶ Διγίδιος Κολόννας καὶ εἰ δὴ ἀνεπτυξάν εὐκριτῶς μεταφυσικὰ πρόβλήματα, καὶ ἠγωνίσθησαν εἰς τὰ μάταια ζητήματα τῶν διχουοουσῶν πατριῶν περὶ οὐσίας, εἰδούς, ὕλης, ἀτομισμού κτλ.

§. 261.

Δοῦνος Σκότος.

Ἰωάννης Δοῦνος Σκότος, Φραγκισκανός, καὶ λεπτολόγος φιλόσοφος, καὶ διὰ τοῦτο λαβῶν τὴν ἐπωνυμίαν Λεπτὸς διδάσκαλος, ἀφ' οὗ ἐδίδαξεν εἰς Ὁξόνιον καὶ Παρισίους, ἀπέθανε πρόωρα εἰς Κόλνιον τὸ 1308. ὡς ἀντίπαλος τοῦ Θωμᾶ ἐκφέρει τὴν γυμνασμένην ὀξύνοιόν του εἰς διακένους διακρίσεις, ἀλλ' ὅμως δεικνύει καὶ σπουδὴν πρὸς βα-

θυτέραν θμελίωσιν τῆς ἀληθείας. Διὰ τοῦτο ζητεῖ καὶ πρώ-
την ἀρχὴν τῆς βεβαιότητος τῶν γνώσεων καὶ τῶν λογικῶν
καὶ τῶν ἐμπειρικῶν, καὶ προσπαθεῖν ἀποδείξῃ τὸ ἀναγκαῖον
καὶ τὴν ἀλήθειαν τῆς θείας ἀποκαλύψεως· καθὼ Πραγματι-
κὸς ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν Θωμᾶν βεβαιόνων, ὅτι τὸ κα-
θόλου εἶναι θμελιωμένον εἰς τὰ ἀντικείμενα ὅχι μόνον δυ-
νάμει, ἀλλὰ καὶ ἐνεργείᾳ, ὅθεν πλάττεται ἀπὸ τὸν νοῦν,
ἀλλὰ θίδεται εἰς τὸν νοῦν ὡς πρᾶγμα· εἶναι ἡ πραγματότης
αὕτη, ἣτις ἀδιαφορεῖ διὰ τὸ καθόλου καὶ διὰ τὸ μερικόν·
ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ὑπόρχῃ λόγος, διὰ τοῦ ὁποῖου νὰ αἴρεται
αὕτη ἡ ἀδιαφορία· εἶναι δὲ οὗτος πραγματότης ἄλλη μ' ἐκεί-
νην ἐσωτερικῶς συνδεδεμένη, μία μεγαλητέρα μονὰς, τὸ
σοικεῖον τοῦ ἀτομισμού. Εἰς τὴν Ψυχολογίαν πολεμεῖ τὴν
πραγματικὴν διαφορὰν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, καὶ βεβαιό-
νει τὴν ἀπροσδιόριστον ἐλευθερίαν. Εἰς τὴν Θεολογίαν ζητεῖ
κροσμολογικὴν ἀπόδειξιν τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπάρξεως ἀκρεβεσέραν,
καὶ νὰ ἀποδείξῃ τὰς θείας ιδιότητας. Ἀποθίδει εἰς τὸν Θεόν
τὴν κατὰ συμβεσῆκὸς ἐλευθερίαν, καὶ δέχεται μίαν ἐκ τοῦ
ὑποκειμένου ἀρχὴν τῆς Ἠθικῆς. Κᾶποτε ὑπεμφαίνει ἀμφιβο-
λίαν τινα ἂν δύναται νὰ εἶναι λογικὴ Θεολογία.

§. 262. Ὁ Σκότος συνέσῆσε σχολὴν, ἣτις ἔλαμψε
διὰ λεπτολόγου φιλουεικίας ἀντιφερομένη πάντοτε πρὸς τοὺς
Θωμαῖσας, μ' ὅλον ὅτι ὀλίγου ὄφελος ἐγεινήθη ἐντεῦθεν διὰ
τὰς μαθήσεις ἐξ αἰτίας τῶν ἐνεργούτων παθῶν, καὶ διὰ τὴν
χοῆσιν τῆς λεπτολογίας περισσότεραν ἐσκοτίσθησαν παρὰ
δισσαφηνίσθησαν τὰ ἀντικείμενα τῆς ἐριθός των. Ἐκ δὲ τῶν
ὀπαθῶν τοῦ Σκότου ὀξίζου νὰ ὀνομασθῶν ἐνταῦθα Φραγ-
κῖσκος Μαῦρόνις, Ταρταρέτος, Ἀντώνιος Ἀνδρέας, Μολ-
λόρις καὶ Μαῖωρ. Εἰς τὸ τέλος ταύτης τῆς ἡλικίας ἤρ-

χισαν τινές να συνεικάζωσι τὸ ἀθμελίωτον τῆς διαλεκτικῆς πρὸς τὰς ιδέας παιδιᾶς, καὶ δι' εὐκρινούς διαμελίσεως να λύωσι τινὰς δεσμούς, καὶ να προπαρασκευάζωσι τὴν πτώσιν τῆς Πραγματικῆς δόξης δι' ἀκριβεσέρας διακρίσεως τῶν ἐκ τοῦ ὑποκειμένου καὶ τῶν ἐκ τοῦ ἀντικειμένου γνώσεων. Ἐκατέρωθεν δὲ τοῦτο Δουράνδος ἐκ τοῦ ἀγίου Πουρκαίνου, διδάσκαλος τολμηρότατος, ὅστις ἀπέθανεν ἀρχιεπίσκοπος Μελδῶν (Meaux) τὸ 1332.

§. 263. Δύω προσέτι ἄνδρες εἶναι ἄξιοι να καταχωρηθῶσιν ἐνταῦθα διὰ τὸν καλὸν τῶν σκοπῶν τοῦ να μεταρρυθμίσωσι τὴν Φιλοσοφίαν, μ' ὅσον ὅτι ἐκεῖ τὸν ἐξετέλεσαν Ῥογήρος Βάκων, γενν. 1224, θάμβους καὶ ἐκπλήξεως πρόξενος ἀνὴρ, διὰ τὰς μαθηματικὰς καὶ φυσικὰς καὶ χημικὰς καὶ γλωσσηματικὰς γνώσεις του, καὶ διὰ τὰς διαγνώσεις καὶ ἐφευρέσεις του, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον διὰ τὸν ὁποῖον συνέλαβε μέγαν σκοπὸν να βάλῃ διὰ μελέτης τῆς φύσεως καὶ τῶν γλωσσῶν εἰς ὀρθότερον καὶ ἀπλανέστερον δρόμον τὴν ἐπιστημονικὴν μάθησιν, τῆς ὁποίας μὲ τὸ ὄζυ βλέμμα του ἐγνώρισε τὰ σφάλματα, καὶ να ἐκσυρίξῃ τὴν διάκενον τῶν ιδεῶν Φιλοσοφίαν. Εἶναι λύπης ἄξιον, ὅτι ἐμποδίσθη ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν καὶ μελέτην του διὰ τὴν εἰς μοναστικὴν ἀσκήσιν ἀγάπην του. Ἀπέθανε δὲ τὸ 1292 ἢ 1294. Ῥαῦμοῦνδος Λοῦλλος, γεννηθεὶς τὸ 1234 εἰς τὴν νῆσον Μαϊόρκαν, ἔκκεντρος καὶ φανητιώδης κεφαλὴ, ὄχι σερημένος προτερημάτων, φιλήδουρος εἰς τὴν νεότητά του, καὶ ἔπειτα καλόγηρος φανητιώδης διὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Μωαμεθανῶν καὶ ἐθνικῶν, πρὸς τὸ ὁποῖον τοῦ ἀπεκαλύφθη καὶ τοῦ ἐχαρίσθη οὐρανόθεν ἡ μεγίστη τέχνη. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν σκοπὸν τοῦτου ἔβλεπεν ἀνεπιτύχτητον μ' ὅλα του.

τὰ ἐπανελημμένα δοκίμια, ἔσρεψεν ἐκείνην του τὴν μεγίστην τέχνην εἰς ἀναμόρφωσιν τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῶν ἐπιστημῶν· ἡ μεγίστη του τέχνη τίποτ' ἄλλο δὲν ἦτο, εἰμὴ λογικομηχανικὴ τις μέθοδος τοῦ νὰ συνδέῃ τινὰς ἐννοίας· καὶ δι' αὐτῶν νὰ ἐπιλύῃ πάντα τὰ ἐπιστημονικὰ προβλήματα, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν νὰ συλλογίζεσθαι ἀσυλλογίζως περὶ παντὸς πράγματος. Συνέμιξε μὲν αὐτὰ καί τινὰς ἰδίας τῆς Ἀραβικῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς Κιαθβάλας, τὴν ὁποίαν πρῶτος αὐτὸς ἐκ τῶν Χριστιανῶν φαίνεται ὅτι ἐγνώρισεν. Εἰς τὰ πολυάριθμα συγγράμματά του καὶ εἰς τὴν σχολήν του ὑπεμφαίνεται κάποτε καθαρῶς Ἠθικὴ, ἣτις δὲν διέφυγε τὴν τῆς αἰρέσεως κατηγορίαν. Ἀπέθανε τὸ 1315. Οἱ ὀπαδοί του, καθὼς εἶναι Ἀρνόλδος ἐκ Βίλλας νόβας, μετέδωκαν περαιτέρω τὸν θρησκευτικὸν φανατισμὸν καὶ τὴν πίσιν τῆς χρυσοποιίας ὅχι χωρὶς καθαρὰν τινὰ θεωρίαν. Πολὺ δὲ ὕψερου εὗρηκε τιμητὰς ἡ μεγάλη του τέχνη καὶ ἄλλους καλοὺς τινὰς ἀνδρας.

